

ДОБРИ ПРАКТИКИ ЗА ПРЕЗЕНТАЦИЈА НА ФИНАНСИСКИ ПОДАТОЦИ НА ПАРТИИ И КАНДИДАТИ

Авторки: Невена Спасовска и Марта Трајковска

Лектура: Елена Георгиевска

април 2022

РЕЗИМЕ

Целта на овој бриф за политики е да се подигне свеста на политичките партии, граѓанскиот сектор и јавноста за потребата од активна финансиска транспарентност на политичките партии, чии финансиски податоци треба да се достапни, сигурни, навремени и во соодветен формат за да може лесно да се употребуваат. Во брифот, на партиите од Република Северна Македонија и телата за финансиски надзор, им се посочуваат постојни добри практики и напредни стандарди за презентација на финансиските податоци на партиите од други земји кои може да се применат и кај нас.

Финансирањето на политичките партии може да биде плодна почва за корупција. Доколку законската регулатива и ревизијата од институциите потфрлат и не овозможат транспарентност на податоците за парите, кои партиите ги добиваат и трошат, тогаш веројатноста за корупција е голема. Кога изворите на финансии на политичките партии

не се јавно достапни информации, може да се јави сомнеж дека партиите примаат средства и од нелегални извори и/или на нелегални начини, што го нарушува кредибилитетот на партиите, ја поткопува демократијата и ја нарушува довербата на граѓаните во партиите и државата. **Еден од најмоќните начини да се спречи корупција и да постои поголема сигурност дека политичките партии ги почитуваат правилата е тие да се целосно транспарентни за своите финансии и нивните финансиски податоци да се лесно достапни за јавноста.** Така, ќе се зајакне довербата на јавноста во државата и во политичарите и ќе се унапреди демократијата во земјата, бидејќи информираниите граѓани се моќни граѓани кои можат активно да учествуваат во процесите на креирање политики. Галопирачката дигитализација во светот значително може да го помогне постигнувањето на оваа цел.

ОБВРСКИ ЗА ТРАНСПАРЕНТНОСТ НА ФИНАНСИСКИ ПОДАТОЦИ НА ПОЛИТИЧКИТЕ ПАРТИИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Во согласност со Законот за финансирање на политички партии во Република Северна Македонија, изворите на финансирање на политичките партии и нивните расходи се јавни и транспарентни и подлежат на контрола од државните органи. За да исполнат транспарентност при финансиското работење, партиите треба да ги објават следните документи:

- Регистар за донации, кој ги содржи името, односно називот на секој донатор поединечно, видот и вредноста на донацијата, како и датумот на добивање на донацијата;
- Извештај за добиените донации;
- Годишен финансиски извештај, кој го содржи финансиското работење на сметката на политичката партија, како и потсметките на локалните ограноци и потсметката на партиско истражувачко-аналитичкиот центар;
- Годишна сметка за финансиско работење;
- За изборни кампањи: вкупен финансиски извештај за кампањата.

Надзорот над финансиско-материјалното работење на политичките партии го врши Државниот завод за ревизија (ДЗР). Документите се поднесуваат до соодветните институции, кои, исто така, треба податоците да ги прават јавни и достапни:

Документ:	Партијата го доставува до:	Документот се објавува на:
Регистар за донации	Не се доставува до институциите	Веб-страницата на партијата или на друг медиум за да е достапен до јавноста
Извештај за добиените донации	ДЗР, Управа за јавни приходи (УЈП)	Веб-страниците на ДЗР, УЈП
Годишен финансиски извештај	ДЗР	Веб-страницата на партијата и веб-страницата на ДЗР
Годишна сметка за финансиско работење	ДЗР, УЈП, Централен регистар	Веб-страницата на партијата и веб-страниците на институциите
Донации за изборни кампањи: вкупен финансиски извештај за кампањата	Државната изборна комисија (ДИК), ДЗР, Државната комисија за спречување на корупција (ДКСК) и Собранието на РСМ, а при локални избори и до Советот на општината и Град Скопје.	Веб-страниците на ДИК, ДЗР и ДКСК

Институциите ги објавуваат добиените извештаи скенирани, во затворен .pdf формат, а најчесто во необработлив формат и потешко достапни, потоа се објавени и на веб-страниците на самите партии.

Покрај законски пропишаните облици на објавување на финансиските извештаи на политичките партии на партиските веб-страници, како и на веб-страниците на институциите надлежни за нивната работа, во Република Северна Македонија не постои утврден формат на претставување

на финансиите на политичките партии кој би бил унифициран и поедноставен за пребарување. Според тоа, за Северна Македонија не може да се каже дека има доволно транспарентен и лесно достапен систем за известување за финансирањето на политичките партии и неопходно е да се работи на негово подобрување и унапредување.

При собирање на финансиски податоци внатре во партијата, но и при известување за нив кон институциите и јавноста неопходно

е да се искористат предностите на дигитализацијата. Воведување на интегрирана платформа, каде што овластено лице од партијата може да поднесува финансиски

извештаи директно од нивните табеларни пресметки, значително ќе го олесни административниот товар од овој процес.

2

ДОБРИ ПРАКТИКИ ЗА ПРИКАЗ НА ПОДАТОЦИ ЗА ФИНАНСИРАЊЕ НА ПОЛИТИЧКИ ПАРТИИ ВО ДРУГИ ДРЖАВИ

Инвестирање во дигитални технологии за приказ на финансиските извештаи на политичките партии е еден од начините за зголемување на транспарентноста. Во многу демократии (на пр. Обединетото Кралство, Естонија, Латвија, Финска, Норвешка, Шведска, Соединетите Американски Држави Канада, Австралија и др.) активно се користат придобивките од дигитализацијата, па така, **политичките партии онлајн известуваат и испраќаат извештаи до надзорните тела**, кои потоа ги прават овие извештаи јавно достапни на нивната веб-страница. Притоа, онлајн системот на известување не вклучува скенирани извештаи поднесени на хартија, бидејќи тие не се машински читливи и не можат автоматски да се внесат во базата на податоци. Ваквиот онлајн систем на известување во многу земји е поврзан и со други системи преку споделување на податоци, како што се даночниот систем, системот за население и бизнис-регистарот, при што, дополнителното вкрстување на податоците од различни бази може да даде одредени индикации за постоење на корупција и нелегални трансфери.

Извештаите што политичките партии дигитално ги доставуваат се складираат во базата на податоци на надзорното тело со цел да се сортираат, категоризираат и да се провери нивната усогласеност. Откако телото ќе ги направи сите внатрешни проверки, ги објавува податоците во облик кој ги следи правилата и стандардите кои ги има поставено. Овој процес може да биде и целосно автоматизиран, односно самиот онлајн систем, до кој се доставуваат финансиските извештаи, да ги прави достапни до јавноста извештаите поднесени од политичките партии на веб-страницата на надзорниот орган, врз основа на претходно дефинирани правила.

Исклучително е важно **на партиите да им се овозможи нивните податоци да ги подготват во стандардизиран формат** во кој треба да ги поднесуваат во системот. Сето ова, заштедува време за самите политички

ентитети што ги поднесуваат финансиските извештаи, бидејќи тие не треба да ги печатат или скенираат, заштедува време на надзорното тело кое не мора рачно да прави класификација на податоците што се доставени до нив и треба да се објават јавно на веб-страницата, а самите граѓани можат да уживаат лесно достапна, прегледна веб-страница, чија база на податоци ги има финансиските извештаи на политичките партии што може лесно да се најдат, сортираат или, пак, да се преземат.

Онлајн поднесувањето финансиски извештаи од политичките субјекти се практикува преку веб-базиран систем или преку специјализиран софтвер кој се инсталира на соодветен уред. Кај известувањето преку веб-базиран систем, корисникот се најавува преку веб-страница со корисничко име и лозинка и внесува и поднесува извештаи преку кориснички

интерфејс. Додека, пак, кај онлајн известување врз основа на специјализиран софтвер, корисниците преземаат програма која ја инсталираат на нивните компјутери и првичното внесување на податоци е офлајн, пред истите да се поднесат онлајн до серверот и базата на телото за надзор. Во двата случаја, извештаите се доставуваат до базата на телото за надзор, коешто, потоа, ги прави достапни до јавноста на неговата веб-страница. Во Австралија, Бразил, Колумбија, Естонија, Финска, Грузија, Индија, Литванија, Мексико, Норвешка и Обединетото Кралство се практикува веб-базиран систем, додека, пак, онлајн известувањето на политичките партии во

Аргентина, Канада, Шведска и Соединетите Американски Држави е врз основа на специјализиран софтвер што се инсталира локално, на самите уреди на корисниците.

Во продолжение се претставени позитивни практики кога партиите и институциите користат дигитални алатки да известуваат за финансиите на политичките партии. Добрите примери се идентификувани од меѓувладината организација Меѓународен институт за демократија и изборна помош (*International IDEA*) објавени во нивниот Практичен водич за дигитални решенија за известување и објавување на извештаи за финансии на политичките партии.¹

2.1 ОБЕДИНЕТОТО КРАЛСТВО НА ВЕЛИКА БРИТАНИЈА И СЕВЕРНА ИРСКА

Во Обединетото Кралство постои база на податоци на **Изборната комисија за финансирање на партии и избори - ПЕФ Онлајн** (*Party and Election Finance Database - PEF Online*), до која можат да ги доставуваат онлајн извештаите за своите финансиски средства. Извештаите се потпишуваат со дигитален потпис од страна на назначеното лице од партиите. Онлајн начинот на поднесување на финансиски извештаи од

политичките партии до ПЕФ Онлајн не е задолжителен, туку е на доброволна основа. Веб-страницата на Изборната комисија на Обединетото Кралство ги објавува прибраните податоци за финансиското работење на политичките партии, при што, многу прегледно овозможува да се пребаруваат регистрите на политичките партии, непартиските учесници во кампањата и учесниците на референдум. **Податоците од веб-страницата лесно можат да бидат симнати локално во програмата ексел, односно .xls**

¹ Види повеќе на: <https://cutt.ly/zFQjm4W>

Формат. Веб-страницата на која се објавени финансиските податоци за партиите има и мобилна верзија, а корисниците преку соодветен интерфејс (*Application Program-*

ming Interface-API) имаат пристап и до целокупната база на необработени, сурови податоци.

The screenshot shows a web browser window with the URL search.electoralcommission.org.uk/?currentPage=0&rows=10&sort=AcceptedDate&order=desc&tab=1&et=pp&et=ppm&et=tp&et=perp.... The page displays three main categories of data:

- Donations and loans:** Q4 2021 Donations to Parties, Q4 2021 New Loans to Parties, Regulated Donee Donations April 2022.
- Spending:** Party spending in the 2021 Senedd Cymru Election, Party spending in the 2021 Scottish Parliament Election, Party spending in the 2019 UKPGE.
- Registration and accounts:** 2020 accounts, GB Register of Political Parties, NI Register of Political Parties, Register of Non-party campaigners, Register of Participants in the EU Referendum.

Below these categories is a 'Search criteria' section with two filter groups:

- Select regulated group:** Political party, Minor party, Non-party campaigner (Third party), Referendum participant, Regulated donee.
- Select a type of search:** Donations, Loans, Spending, Registration Details, Accounts.

Извадок од веб-страницата на Изборната комисија на Обединетото Кралство (<http://search.electoralcommission.org.uk/>), каде се објавуваат прибраните податоци за финансиското работење на политичките партии, односно може да се следат: донациите и заемите на партиите и нивното трошење за време на избори или тековно трошење, како и регистрите на политичките партии, непартиските активисти и партиите кои учествуваа на Референдумот за членство на Обединетото Кралство во Европската Унија.

2.2 НОРВЕШКА

Во Норвешка, каде постои веб-базиран систем за онлајн известување за финансирањето на политичките партии, **годишно-то известување преку онлајн системот е на доброволна основа, додека, пак, известувањето за кампањите е задолжително онлајн.** Во согласност со Законот за

политички партии во земјата, сите донатори се објавуваат јавно, дури и со општина на живеење. Идентитетот на лицето што поднесува извештај преку системот за онлајн известување се потврдува преку електронска лична карта, која е достапна за сите граѓани кои имаат банкарска сметка.

Постојат две веб-страници на кои се објавуваат податоци за финансиите на политичките партии, и тоа:

- Веб-страница <https://www.partifinansiering.no/> на Министерството за локална самоуправа и модернизација која содржи детални годишни сметки од партиите, вклучувајќи донации, вид на приходи и расходи, податоци достапни по година и партија на локално, регионално и централно ниво;
- Веб-страница <https://www.ssb.no/> на Бирото за статистика на Норвешка на која се објавуваат збирни податоци за партиските приходи и расходи на национално ниво. Покрај тоа што податоците се видливи и прегледни за пребарување на веб-страницата, истите може да се преземат во .xls или CSV, односно во машински читлив формат, погоден за понатамошна обработка.

Двете веб-страници се достапни на норвешки и англиски јазик.

	2020	
	Total	Per cent
Income, total	699 480 072	100.0
Government subsidy, total	512 279 774	73.2
Central government subsidy	434 128 529	62.1
Municipal/county subsidy	68 231 454	9.8
Other government subsidy	9 919 791	1.4
Total		
Own business, total	126 414 407	18.1
Membership fee	67 715 784	9.7
Income from lotteries and similar	8 218 686	1.2
Capital income	13 522 107	1.9
Business activity	20 298 878	2.9
Other income from own business	16 658 952	2.4

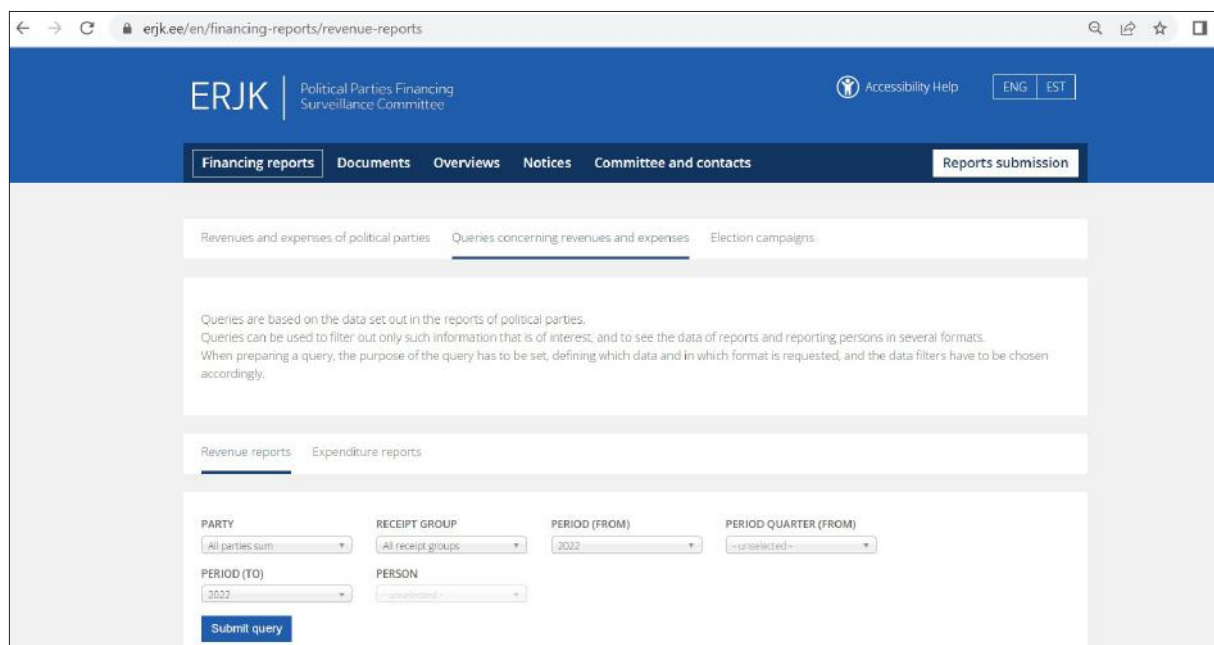
Извадок од веб-страницата на Централното биро за статистики на Норвешка (<https://www.ssb.no/>), од каде може да се пребаруваат и преземаат податоци за финансирањето на политичките партии. На сликата е прикажан сумарен извештај за финансирањето на сите политички партии во земјата, заклучно со 12 август 2021 година.

2.3 ЕСТОНИЈА

Во Естонија, која важи како земја со најголем процент на дигитализирани услуги, постои задолжително онлајн известување за финансиското работење на политичките партии со веб-базирано решение на **Комитетот за следење на финансирањето на политичките партии (ERJK)**. Корисниците можат да ги видат сите приходи и расходи на партиите, а податоците се достапни и во отворен, .csv формат. Доколку има грешки, политичките партии може да прават корекции на поднесените извештаи. Иако до Агенцијата за надзор се доставуваат и матичните броеви на донаторите на партиите, сепак, истите не се објавени за јавноста заедно со останатите информации за финансирањето на политичките партии, како што се: име, датум на раѓање, обем и датум на донација. При поднесување на извештаи за донации,

системот прави вкрстување со броевите на социјално осигурување на граѓаните за да се обезбеди сигурност дека само живи граѓани прават донации. Доколку внесените податоци за донаторите не се во согласност со податоците од граѓанските регистри, системот не ги прифаќа истите. Внесените податоци за донации се проверуваат вкрстено и со податоците од даночниот систем и регистарот на бизниси.

На веб-страницата на Комитетот за следење на финансирањето на политичките партии се објавени извештаите за финансирањето на изборните кампањи на политичките партии, изборните коалиции и независните кандидати кои учествувале на изборите, како и извештаи за приходите и расходите на политичките партии. Податоците од пребарувањето може да се преземат во .csv формат или да се испечатат.

The screenshot shows the ERJK website interface for querying financial reports. The page title is "ERJK | Political Parties Financing Surveillance Committee". The main navigation menu includes "Financing reports", "Documents", "Overviews", "Notices", "Committee and contacts", and "Reports submission". The current page is titled "Queries concerning revenues and expenses" and includes a sub-section for "Revenue reports" and "Expenditure reports". A query form is displayed with the following fields:

PARTY	RECEIPT GROUP	PERIOD (FROM)	PERIOD QUARTER (FROM)
All parties sum	All receipt groups	2022	--unselected--
PERIOD (TO)	PERSON	2022	--unselected--

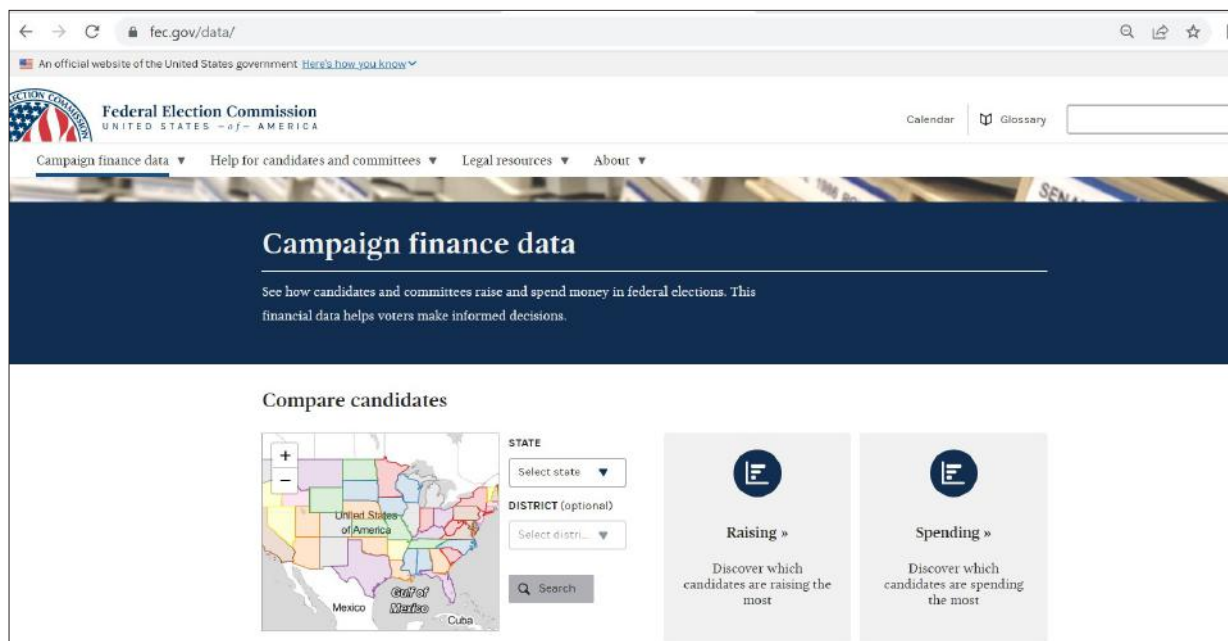
A "Submit query" button is located below the form.

Приказ на финансиските извештаи за приходите и расходите на политичките партии и кандидати во Естонија, објавени на веб-страницата на Комитетот за следење на финансирањето на политичките партии (<https://www.erjk.ee>). Податоците може да се пребаруваат со комбинација од различни филтри, како политичка партија, основа на приход, период итн.

2.4 СОЕДИНЕТИ АМЕРИКАНСКИ ДРЖАВИ (САД)

Во Соединетите Американски Држави, Федералната изборна комисија (*Federal Election Committee - FEC*) собира значителен број информации за донаторите и објавува име, адреса, занимање и работодавач на донаторот. Исклучок од ова има само кога постои судско решение, како во случаите со Комунистичката и други екстремно левичарски партии во САД, со образложение дека обзnanувањето на донаторите може да доведе до ризик од вознемирување на јавноста.

Секој корисник може да симне десктоп верзија од софтверот, а корисниците кои имаат корисничка сметка и лозинка издадени од Федералната изборна комисија можат да поднесат и извештај. Потоа, на веб-страницата на Федералната изборна комисија се објавени податоци за начинот на кој кандидатите и комисиите ги собираат и ги трошат парите за време на федералните избори.

Приказ на официјалната веб-страница на Изборната комисија на САД (<https://www.fec.gov/data/>), каде може да се најдат податоци за кандидатите во изборната кампања, како и да се видат индивидуални донации, трошоци, кредити и задолжувања на секој од нив.

2.5 ОСТАНАТИ ЗЕМЈИ

Во Австралија, се користи веб-базиран систем на Австралиската изборна комисија (*AEC*) (<https://ereturns.aec.gov.au/>) за онлајн известување за финансирањето на политичките партии. Покрај извештаите за донациите што ги поднесуваат партиите и

кандидатите, системот *eReturns* од самите донатори бара да поднесат извештај за до-нираните суми кон политичките партии. На овој начин се проверува дали постојат разлики во поднесените извештаи од двете страни. Системот дозволува постоење на

корисници – администратори кои имаат целосен пристап и привилегии и кои можат да доделат одредени, но не целосни привилегии за извршување активности во системот на други корисници. Тие корисници не можат да поднесуваат извештаи, но можат да внесуваат податоци што понатаму мора да бидат проверени од корисници - администратори.

На претставниците од политичките партии што се задолжени за поднесување на финансиските извештаи до онлајн системот

за известување, АЕС им доставува корисничко име и лозинка за кои корисниците треба да потврдат дека ги примиле. Откако тие ќе се најават првиот пат, поставуваат своја лозинка и добиваат порака за верификација. Откако електронската адреса ќе им биде верифицирана, тие можат да започнат да го користат *eReturns*, а на овој начин, АЕС обезбедува сигурност дека претставникот од политичката партија раководи со неговиот кориснички профил, преку кој ќе продолжи да поднесува финансиски извештаи.

Приказ на веб-страницата на Австралиската изборна комисија (<https://ereturns.aec.gov.au/>) каде се регистрираат политички партии во Австралија и се поднесуваат финансиски извештаи и извештаи за донации

Регистарот за транспарентност на АЕС (<https://transparency.aec.gov.au/>), пак, содржи информации за политички партии, значајни трети страни (претходно политички учесници во кампањата), поврзани субјекти, трети страни, членови на Претставничкиот дом (пратеници), сенатори, кандидати, групи во Сенатот и донатори регистрирани или признати од Комисијата. На Регистарот за транспарентност се објавуваат конкретни детали релевантни за секој субјект како: годишни извештаи, пријави за избори, извршни обврски и барања за финансирање на изборите. Податоците може да се преземат во **.xls формат**.

Воведувањето на онлајн систем за поднесување финансиски извештаи е комплициран процес. Од таа причина, во некои држави, истиот е **воведен чекор по чекор**, како во **Грузија**, каде е имплементирано онлајн под-

несување на извештаи за донации, но не и за партиски трошења.

Во **Босна и Херцеговина** (БиХ), политичките партии се должни да доставуваат годишен финансиски извештај до Централната изборна комисија (ЦИК) на БиХ за секоја календарска година, во електронска форма, преку **веб-апликацијата ФИ ЦИК БИХ**. Преку оваа апликација политичките партии поднесуваат финансиски извештаи до Централната изборна комисија на БиХ, а се користи од вработените во Ревизорската служба за контрола на финансиските извештаи на политичките партии. Потврда за доставен Годишен финансиски извештај и печатени обрасци на финансиски извештај во .pdf формат заверени со потпис на овластеното лице и печат на политичката партија се доставуваат до Централната изборна комисија на БиХ и во печатена копија. За

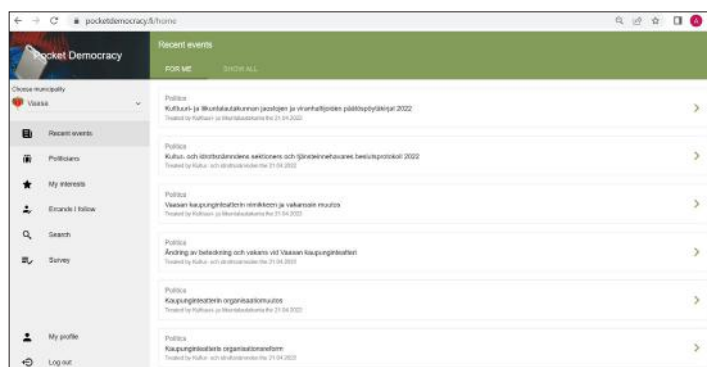
да се додели шифра за пристап, потребно е политичката партија да испрати скенирано барање до Централната изборна комисија

на БиХ за доделување пристапна шифра за пристап до апликацијата ФИ ЦИК БИХ.

2.6 НЕДРЖАВНА ЕКСПЕРТСКА АПЛИКАЦИЈА

Џебна демократија (*Pocket democracy*), пак, е бесплатна **мобилна и веб-апликација** развиена од Универзитетот Або Академи во Финска, на која **може да се следат носителите на одлуки на општинско ниво** (градоначалници, совети, одбори и комитети кои објавуваат податоци) и да се гледаат нивните говори, гласања и учество, како и донесени решенија, одлуки,

проекти и планови за општината (<https://pocketdemocracy.fi/home>). Исто така, може да се добијат информации за тоа како се финансираат политичарите и какви ветувања дале. Апликацијата е еден вид весник на општината, каде редовно се објавуваат податоци и информации од јавен карактер и, притоа, му помагаат на граѓанинот да биде во тек со одлуките кои го засегнуваат.

Приказ на веб-верзијата на апликацијата „Џебна демократија“ (<https://pocketdemocracy.fi/>)

3

ЗАДОЛЖИТЕЛНО НАСПРОТИ ДОБРОВОЛНО ОНЛАЈН ИЗВЕСТУВАЊЕ ЗА ТРОШОЦИТЕ НА ПАРТИИТЕ

Поднесувањето извештаи во ваков централизиран онлајн систем во некои земји е задолжително, додека, пак, некаде е на доброволно и дополнително на физичко поднесување. Во Литванија и Естонија тоа е задолжително, додека во САД задолжително онлајн известување постои само за средства над одреден износ и во одредени сојузни држави. **За полесна транзиција од стариот офлајн систем за известување кон новиот комплетно онлајн систем, Литванија овозможила првите две години од воведувањето на онлајн системот тој да биде на доброволна основа додека корисниците да се приспособат, а по истекот на втората година, партиите треба задолжително да ги поднесуваат извештаите онлајн.**

Доколку онлајн начинот на известување не е задолжителен, политичките партии треба дополнително да се мотивираат за да го користат. Така, во Обединетото Кралство, доколку се поднесат онлајн известувања, на партиите им се продолжува рокот за поднесување на извештаите.

За да се осигура дека донациите се направени од постојните граѓани или, пак, од реални фирми, системот може да биде поврзан и со други бази преку кои ќе се прави верификација, како во Естонија. Во Латвија, пак, системот проверува дали донаторите направиле донации што ги надминуваат нивните вкупни лични примања. Во Австралија, Естонија, Финска и САД дозволено е политичките партии и кандидатите да ги коригираат веќе поднесените извештаи. Поради сајбер безбедност, во Шведска и Норвешка се користи така наречен *BankID* како безбеден дигитален метод за автентикација при најавување на платформите.

Искористувањето на бранот на дигитализација и развивањето на функционални и интерактивни веб-страници кои не само што ќе служат за прикажување на податоците на лесно разбирлив начин за граѓаните, туку ќе бидат и мултифункционални и ќе го олеснат собирањето на податоци поврзани

со финансиските извештаи и ќе овозможат намалување на административниот товар на институциите. Воведувањето на автоматизиран и униформиран систем на прибирање податоци води кон полесна обработка на податоците, со намалена маргина на грешка. Горенаведените веб-страници и апликации се примери кои може да служат како инспирација при развивањето на слична платформа во Северна Македонија.

Без разлика кој пристап ќе се практикува на долг рок при креирањето на системот за онлајн известување за изворите на финансирање на политичките партии и нивното понатамошно објавување за пошироката јавност, неопходно е партиите да продолжат со ажурирање и објавување на податоците за изворите на финансирање на сопствените веб-страници, но и да се воспостави практика на објавување на документи во отворен формат кои ќе бидат погодни за понатамошна обработка.

4

ДОБРИ ПРАКТИКИ ЗА ПРИКАЗ НА ПОДАТОЦИ ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА КАКО ИНСПИРАЦИЈА ЗА ПРИКАЖУВАЊЕ ФИНАНСИСКИ ПОДАТОЦИ НА ПОЛИТИЧКИТЕ ПАРТИИ

Порталот за отворени податоци на Министерството за информатичко општество и администрација има податочни сетови од различни категории од разни државни институции: <https://data.gov.mk/>. кои работат на отворање на своите податоци. Достапните податоци и информациите можат да бидат преземени во необработена форма која е разбирлива за компјутерите и достапна за понатамошна обработка. Идејата е институциите да водат ажурирана евиденција на податоците и податочните сетови, чие создавање е пропишано со закон. **Секоја институција треба да има одговорно лице за ваквата евиденција, за да се осигура нејзиното постојано одржување и точност.** Од самата веб-страница може да се види дека голем дел од категориите сè уште недостасуваат и треба да се доработат, но

иницијалното решение дава солиден пристап во зголемувањето на транспарентноста и олеснување на истражувачките активности.

Порталот за отворени финансии: <https://open.finance.gov.mk/> ги прикажува трансакциите на сите буџетски корисници на Буџетот во Република Северна Македонија, со кои располага Трезорот на Министерството на финансии. Јавноста има информации за името на буџетскиот корисник кој го извршил плаќањето, видот на трошокот во согласност со економската класификација, примачот на средствата, датумот на реализација на плаќањето итн. Податоците се ажурираат два пати месечно, а корисниците можат да ги преземаат во отворен формат.

Платформата на Здружението за истражување и анализи ЗМАИ за отворени општини: <http://www.otvoreniopstini.mk/>

има за цел да ја зголеми транспарентноста на општините преку активно учество на граѓаните во процесот на буџетското планирање и трошење. Платформата е во изработка и ќе овозможи визуелизација преку иновативно и интерактивно претставување на сите единици на локалната самоуправа, социјалната мрежа како алатка за интеракција на граѓаните со општината и нивното активно вклучување во процесот на донесување одлуки поврзани со општинскиот буџет, едноставно и транспарентно прикажување на буџетските средства, како и ви-

зуелизација на реализацијата на буџетите преку преземање на податоци од јавно достапни бази на податоци (Министерство за финансии, Биро за јавни набавки, е-услуги и слично). На платформата визуелно ќе биде претставен и Индексот за отвореност на општините. Истовремено, дигиталното решение ќе вклучи алатки за поедноставно вклучување на маргинализираните групи во процесите (аудиодржини за слепи лица, алатки за поедноставно разбирање на содржини за лица со дислексија, интерактивен разговор и слично).

| 5 |

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ ЗА МЕРКИ И ПОЛИТИКИ

Моменталната законска регулатива во Северна Македонија не стимулира доволна транспарентност на изворите на финансирање на политичките партии во земјата. Дополнително, самите партии самоницијативно не се заложиле да направат чекор плус на ова поле, над пропишаните минимални обврски. Добрите практики на дигиталните решенија за поттикнување на финансиска транспарентност на политичките партии прикажани во овој бриф може да дадат насоки за **изработка на онлајн интегрален систем кој ќе го олесни собирањето, обработката и прикажувањето на податоците за финансирањето на партиите во Македонија.**

При креирањето на ваков систем, треба да се земат предвид следните препораки:

1. Системот за онлајн известување на политичките партии да биде во вид на веб-страница или компјутерска апликација.

Државната изборна комисија и останатите надлежни органи треба да се заложат за изработка на онлајн систем во кој политичките партии ќе ги поднесуваат финансиските извештаи на олеснет начин, со можност за директно преземање од нивните табеларни пресметки, при што, податоците можат да бидат вкрстени со регистри на население и бизниси, даночни податоци и

други регистри на државните и локалните институции. Откако, податоците што се доставени онлајн, ќе бидат проверени од надлежно тело, истите треба да станат достапни до јавноста на веб-страницата на надлежното тело, кое го врши надзорот на работата на политичките партии или, пак, на друга интегрирана веб-страница на која би се објавувале сите информации поврзани со изворите на финансирање на политичките партии и кандидати.

2. Базата на податоци од онлајн системот за известување преку кој политичките ентитети ќе ги поднесуваат финансиските извештаи да ја контролира Државната изборна комисија, Државниот завод за ревизија или друго тело задолжено за обработка на податоците доставени од политичките субјекти и нивна објава во отворен формат.

Притоа, од исклучителна важност е телата кои ја контролираат оваа база да се дигитално способни и добро обучени.

3. Да се воведат задолжително онлајн известување за сите извештаи на политичките субјекти, при што, ќе се овозможи преоден период за приспособување од доброволно кон задолжително онлајн поднесување финансиски извештаи.

Доколку се воведува ваков систем, мора да се ревидира и законската рамка.

4. Да се разгледаат импликациите доколку поднесените извештаи од политичките партии може да се ревидираат.

Доколку е дозволено ревидирање на веќе поднесени извештаи, да се анализира дали е потребно да се воспостави одреден период во кој ревидирањето е возможно пред, конечните податоци, да станат јавни.

5. Објавените податоци за финансирање на политичките партии на веб-страницата на Државната изборна комисија, Државниот завод за ревизија или на друго тело да бидат достапни за локално преземање во различни отворени формати, приспособени на корисниците.

Неорганизираните податоци не се информации сами по себе. Објавените податоци за да бидат од информативен карактер, потребно е да бидат прегледни, организирани на разбирлив и едноставен начин, лесно да се пребаруваат со соодветни филтри и да се сместени уредно во категории. Стандардизацијата, дигитализацијата и употребата на онлајн технологии се од голема важност за обезбедување јасност, споредливост и читливост на податоците.

6. Веб-страницата на која ќе се објавуваат поднесените финансиски извештаи од политичките партии да се приспособи на потребите на оние што ќе ја користат.

Оттаму, при нејзиното креирање, треба да бидат консултирани политичките партии, избрани независни кандидати или групи, како и граѓаните, граѓанските организации, претставници на медиумите и академската заедница. Потребно е да се истражи кои функционалности би сакале да ги содржи веб-страницата и како таа да биде лесна за користење. За подобро корисничко искуство, препорачано е да се развие и мобилна верзија.

7. Веб-страницата со финансиските извештаи од политичките партии да биде достапна на неколку јазици: македонски, албански, англиски, итн.

Овозможувајќи повеќејазичен пристап на страницата, би значело и нејзина поголема посетеност и искористеност, не само од граѓаните во Северна Македонија, туку и пошироко.

8. При развојот на функционалностите на веб-страницата на која ќе се објавуваат финансиските извештаи на политичките партии, да се земат предвид граѓаните со попреченост, односно платформата да вклучува алатки за поедноставно користење од маргинализираните групи (аудиосодржини за слепи лица, алатки за поедноставно разбирање на содржините за лица со дислексија, интерактивен канал за разговор и слично).

9. Доколку ваков интегриран систем не се овозможи преку државните институции, неопходно е да се стимулира невладиниот сектор да преземе иницијатива и во координација со политичките партии да направат напори да ги унифицираат извештаите кои се објавуваат од страна на партиите, правејќи ги достапни во повеќе обработливи формати, а од сето ова, граѓанските организации да можат да креираат нивна база со извештаи, слична како апликацијата *Pocket democracy*.

Без разлика на воведувањето на онлајн систем на поднесување финансиски извештаи од политичките партии до телата за надзор и нивно објавување на веб-страниците на надлежните институции **партиите на сопствените веб-страници треба навремено и точно да ги објавуваат податоците за своите извори на финансирање** и тоа, не само во документи во затворен формат како .pdf, туку и во формат погоден за понатамошна обработка.

КОРИСТЕНИ ИЗВОРИ

- Або Академија Универзитет, (2018), Џебна демократија <https://www.abo.fi/en/project/pocket-democracy/>
- Агенција за администрација, (2013), *Изборен законик, Консолидиран текст* https://aa.mk/WBStorage/Files/izboren_zakonik.pdf
- Влада на Република Северна Македонија & Министерство за информатичко општество и администрација, (2018), Стратегија за отворени податоци 2018–2020, Министерство за информатичко општество и администрација во соработка со Центарот за управување со промени https://cup.org.mk/publication/Strategija%20za%20otvoreni%20podatoci_mk.pdf
- ЗМАИ, Митески, В., Тевдовски, Д., Јованович, Б. & Стојкоски, В. (2021), Подобрување на процесите за локално буџетирање - од инклузија и транспарентност до капитал и квалитет (бр. 18) https://zmai.mk/wp-content/uploads/2021/10/ICLD_PolicyBrief_18_web_compressed.pdf
- Меѓународниот републикански институт (ИРИ) & Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД). (2019), Отворени финансии <https://open.finance.gov.mk/mk/home>
- Службен весник на Република Македонија бр.76/2004, Закон за финасирање на политички партии
- Централната комисија на БиХ. (2016). Правилник за измените и дополнувањата во Правилникот за финансиските извештаи на политичките партии во БиХ. <http://sluzbenilist.ba/page/akt/uPtohz4nh78h774us8SEg=4>
- Џоунс, С. Џ. (2017). Дигитални решенија за Политичко финансиско известување и обелоденување. ИДЕА. <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/digital-solutions-for-political-finance-reporting-and-disclosure-a-practical-guide.pdf>
- Веб-страница на Изборната комисија на Обединетото Кралство <http://search.electoralcommission.org.uk/>
- Веб-страница на Министерството за локална самоуправа и модернизација на Норвешка <https://www.partifinansiering.no/>
- Веб-страница на Заводот за статистика на Норвешка <https://www.ssb.no/en>
- Веб-страница на Комитетот за набљудување на финансирањето на политичките партии (ERJK) во Естонија <https://www.erjk.ee/>
- Веб-страница на Федералната изборна комисија (Federal Election Committee - FEC) во САД <https://www.fec.gov/>
- Веб-страница на Австралиската изборна комисија (AEC) <https://aec.gov.au/>
- Веб-страница на Централната изборна комисија (ЦИК) на БиХ <https://www.izbori.ba/>
- Апликација „Џебна демократија“ (Pocket democracy) <https://pocketdemocracy.fi/home>